

Якимчук Олена Миколаївна,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
доцент Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського,
м. Вінниця

МУЗИЧНА ШЕВЧЕНКІАНА ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РІДНОЇ МОВИ

***Анотація.** Досліджено феномен музичної шевченкіани. Акцентовано увагу на просвітницькій функції музичних творів на поезію Т. Шевченка. Підсумовано, що музичні композиції на слова Кобзаря стають засобом популяризації рідної мови.*

Ключові слова: музична інтерпретація, музичний твір, поезія Тараса Шевченка, українська мова.

Творча спадщина Т. Шевченка є невичерпним джерелом натхнення для митців. Музична шевченкіана складає окремий пласт творів в українській музичній культурі. Вона представлена розмаїттям жанрово-стильових форм: від вокальних мініатюр до масштабних симфонічних фресок і модифікованих опусів. Музичні композиції на поезію Кобзаря є засобом популяризації не лише його творчості, а й української мови, яку ми сприймаємо крізь призму його гострого й пророчого слова.

Поезія Т. Шевченка відрізняється винятковою музикальністю, що зробило його найпопулярнішим поетом, до чийх текстів звертаються митці. Загальна кількість музичних інтерпретацій на його слова сягає понад двох тисяч. Різносторонність музичної шевченкіани дозволяє класифікувати її за напрямками: академічна традиція, закладена М. Лисенком, в якій поезія Т. Шевченка реалізована в солоспівах, хорах, кантатах, ораторіях; народнопісенна стилізація, де твори набули статусу народних пісень; масова культура в сучасних ритмах електронної, поп- та рок-музики.

Найбільший перелік складають твори академічного напрямку, в яких найглибше розкрита семантика Шевченкового слова. У власних дослідженнях музикознавці приділяють йому пильну увагу, адже поетичний текст формує сенси музичних партитур. У композиторському доробку класика української музики, фундатора національної музичної мови М. Лисенка понад вісімдесят творів на слова Т. Шевченка, які він об'єднав у «Музику до Кобзаря».

Особливої ваги Шевченкове слово набуло в кантатно-ораторіальному жанрі. Яскравими зразками є кантати «Б'ють пороги» (1878), «Радуйся, ниво неполітая» (1880) М. Лисенка, «У неділеньку святу» (1911) К. Стеценка, «Гайдамаки» (1919) М. Вериківського, кантата-поема «Хустина» (1932) Л. Ревуцького, «Заповіт» (1934) С. Людкевича, «Заповіт» (1939) Б. Лятошинського, кантата-поема «Гамалія» (2005) М. Скорика; симфонія-ораторія «Кавказ» (1913) С. Людкевича, Симфонія для тенора, сопрано і симфонічного оркестру «De profundis» (1996) В. Губаренка, опера-ораторія «Київські фрески» (п'ята

частина на слова Т. Шевченка) (1983) І. Карабиця, Ораторія в п'яти частинах на слова Т. Шевченка (2017) Б. Кривоуста.

Окрему категорію академічної музики складають твори на тексти Давидових псалмів Л. Дичко, О. Польового, М. Скорика, В. Тиможинського, Р. Толмачова, О. Яковчука. Поет поєднав церковнослов'янськими із власним словотворенням, що надає лексиці канонічного тексту співучості Шевченкової мови. Кобзар ніби освячує текст Псалмів мелодією й ритмом власних поезій. Така інтерпретація релігійних і народних ознак Шевченкової лірики робить його переспіви високохудожніми поетичними зразками, пояснюючи метафоричний біблійний текст доступною мовою.

Народно-ліричним модусом позначені солоспіви «Така її доля» В. Заремби, «Садок вишневий коло хати» М. Лисенка, «Зоре моя вечірняя» Я. Степового. Окремо згадаємо Камерну симфонію сучасного українського композитора О. Киви на слова Т. Шевченка для голосу і камерного оркестру, написану для Ніни Матвієнко. Композитор відмовився від академічного співу на користь народного тембру, запросивши співачку для виконання сольної партії. Її манера співу подібна до інтимного монологу, що особливо відчутно в другій частині симфонії «І серце одпочине». Музична інтерпретація берегині народної пісні розкриває природну мелодійність, милозвучність української мови.

Еталоном академічної музичної шевченкіани став оксамитовий тембр Бориса Гмирі. У пісні В. Заремби «Така її доля» голос співака розкриває благородство й фонетичну досконалість української мови.

Інтенаційна довершеність Шевченкової поезії відчутна в піснеспіві «Ой по горі роман цвіте» (музика Ігоря Пелиха, аранжування Андрія Капралія) у виконанні «Пікардійської терції». Бездоганне чоловіче багатоголосся демонструє гармонійну цілісність поетичних рядків.

Статусу народної набула пісня Д. Крижанівського «Рече та стогне Дніпр широкий» у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки. Вона стала не лише візитівкою колективу, а й відображенням резильєнтності української нації. Чергування стрімкого висхідного й низхідного руху мелодії посилює художню образність поетичного тексту. Понад вісімдесят років мелодія пісні слугує позивними головної радіостанції країни. Особливої впізнаваності вона набула у звучанні бандури.

Композиції у рок-, поп-, техно та електронній музиці є ефективним інструментом популяризації української мови серед молоді. На відміну від творів академічного спрямування, які дотичні до естетичних вимог професійних музикантів, пісні в сучасних естрадних стилях більше приваблюють молодіжну слухачську аудиторію. Ритмічне електронне аранжування пісень резонує з її вподобаннями, що дозволяє наблизити до неї Шевченкове слово, показати його актуальність поза часом. Пісні гуртів «Мертвий півень» («Садок вишневий коло хати»), «Козак System» («Гайдамацька»), «Скрябін» («Мені однаково»), «Кому вниз» («Суботів») надають поезії Кобзаря динамічності, роблять її впізнаваною, переводять у категорію «своя».

Отже, музична шевченкіана являє собою різноманітну жанрово-стильову палітру композицій. Музика постає каталізатором засвоєння Шевченкового слова, його фонетичних, стилістичних особливостей, морально-етичних настанов тощо. Музичні інтерпретації задовольняють смаки різних слухачьких аудиторій, що надає можливість охопити більшу кількість реципієнтів. Твори, написані на поезію Т. Шевченка протягом півтора століття, демонструють актуальність його слова, стають інструментом популяризації української мови.

Список використаних джерел:

1. Берегова О. Шевченкіана в українській композиторській творчості ХХ століття. *Культурологічна думка*. 2014. №7. С. 9–13.
2. Бовсунівська Т. Поетика Тараса Шевченка : вибрані статті. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 223 с.
3. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. К. : Видавничий дім «Комора». 2023. 300 с.
4. Лизанчук В. Українська національна ідея в творах Тараса Шевченка. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікація*. 2013. №3(34). С. 14–33.
5. Якимчук О. Музичне прочитання поезії Тараса Шевченка в Симфонії-диптиху Богдана Кривоуста. *Українська музика*. 2025. Вип. 4 (55) С. 87–94 <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2025-4-55-10>

Яременко Анастасія Сергіївна,

здобувачка вищої освіти першого курсу

Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради,

Науковий керівник:

Сидоріна Олена Вячеславівна,

Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради,

м. Прилуки, Чернігівська область

КОМПОЗИЦІЙНА ЄДНІСТЬ ЗБІРКИ ІВАНА ФРАНКА «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ»

Анотація. У тезах висвітлено спробу довести композиційну цілісність збірки І. Франка «Зів'яле листя». Розкрито образ ліричного героя в трьох «жмутках».

Ключові слова: культурна самобутність, національна свідомість, композиція, жанрова специфіка, монолог, суб'єкт кохання.

Іван Франко – видатний український поет, публіцист, перекладач і активний борець за національну свідомість та культурну самобутність українського народу. Протягом свого життя він створив велику кількість творів, які охоплюють майже всі літературні жанри. Письменника називають «Каменярем української нації», оскільки він був щиро відданий Україні, її історії та культурі.